

Falun 2014-03-17
Remissversion 2014-01

Naturskyddsföreningen i Faluns remissvar på Miljöprogrammet 2020

Naturskyddsföreningen i Falun anser att miljöprogrammet är välgjort och samtycker till mycket som framhålls i det. Samtidigt tror vi att om ”Falun ska vara en av Sveriges ledande kommuner för ett hållbart samhälle” (s. 2) måste kommunens mål och visioner i betydligt större utsträckning än hittills omsättas i praktisk politik. Vi hoppas att Falu kommun i och med det nya miljöprogrammet tar krafttag i omställningsarbetet.

Vårt svar på remissversionen följer samma ordning som Miljöprogrammet. Vi hoppas att det gör våra åsikter lättillgängliga för dem som arbetar med miljöprogrammet och att vi även får återkoppling på våra synpunkter.

Inledning

Naturskyddsföreningen i Falun stödjer ett fokus på de tre föreslagna huvudområdena: fossilfritt och energieffektivt Falun, goda livsmiljöer och koll på konsumtion och kemiska ämnen. Det ligger i linje med de rådande vetenskapliga rönen inom miljöområdet.

Däremot vill vi ifrågasätta användningen av uttrycket *hållbar tillväxt* i inledningen. Historiskt sett har det funnits en stark positiv korrelation mellan tillväxten av ekonomin och användningen av energi och råvaror. Fortsatt ekonomisk tillväxt av konventionellt slag kommer därför, enligt forskarrapporter som TEEB (The Economics of Ecosystems and Biodiversity, 2010), Planetary Boundaries (Rockström et al., 2009) och MEA (Ecosystems and Human Well-being: Synthesis, 2005) att leda till en allt svårare motsättning mellan å ena sidan de expanderande ekonomiska aktiviteterna och å andra sidan målen om ett stabilt klimat och ekosystem i balans. Förhoppningen är därför att hållbar tillväxt (ibland kallad grön tillväxt eller miljödriven tillväxt) ska göra att det nuvarande sambandet mellan tillväxt och miljöpåverkan frikopplas (decoupling). Dessvärre finns få exempel på sådan frikoppling (UNEP, Decoupling natural resource use and environmental impact, 2011). Det finns vare sig forskning eller praktisk erfarenhet som visar hur hållbar tillväxt kan åstadkommas för ekonomin i dess helhet. Naturskyddsföreningen föreslår att begreppet *hållbar tillväxt* ersätts med *hållbar utveckling*.

Att uttrycka sig som kommunen gör i inledningen, ”Förenklat kan man säga att *hållbar tillväxt frigör resurser för ökad folkhälsa och livskvalitet...*” är ännu mer problematiskt. Andemeningen är att ju högre tillväxt desto mer resurser kan tilldelas för att åtgärda de negativa effekterna av samma tillväxt. Den tanken har funnits allt sedan Bruntlandrapporten presenterades 1987, men synsättet är förlegat och har inget stöd i vare sig forskning eller praktisk erfarenhet. Det blir fel att beskriva tillväxt som en grundförutsättning för de övriga dimensionerna av hållbar utveckling. Istället bör

ekologisk hållbarhet beskrivas som en grundförutsättning, ekonomisk hållbarhet som ett medel att nyttja resurserna på ett effektivt sätt, och social hållbarhet som det övergripande målet för samhället.

Vi önskar en analys av troliga målkonflikter och anvisningar för hur dessa bör hanteras. Vilka mål kommer att prioriteras? Miljömålen? Folkhälsomålen? Tillväxtmålen?

1. Fossilfritt och energieffektivt Falun

En övergång till ett fossilfritt samhälle är nödvändigt. Både för klimatet men även samhällsekonomiskt med hänsyn till en framtida brist på fossila bränslen. Satsningar på passivhusbygge och minienergihus är bra idéer och måste även kopplas ihop med val av material och standard. Material måste väljas utifrån ett livscykelperspektiv där trädstad Falun ska nämnas som ett positivt exempel. Standard sätter en prägel på hyresnivåerna men också konsumtion där höjd standard orsakar ökad konsumtion.

1.1 Energieffektivisering

I Falu kommun måste energieffektivitet till stor del handla om en total minskning av energianvändningen. Därför borde det övergripande målet vara att minska energianvändningen istället för att effektivisera den. Samhället måste organiseras på ett mer resurssnålt sätt.

Vad som saknas bland målen är behovet av minskad energianvändning i det befintliga bostadsbeståndet. Kommunen bör lägga upp en färdplan för att på lite sikt kunna genomföra en energieffektivisering av hela bostadsbeståndet.

1.2 Förnybar energiproduktion

Många bra idéer lyfts kring förnybar energiproduktion. Vindkraft kan även innefatta småskalig produktion i stadsmiljön. Naturskyddsföreningen i Falun hoppas verkligen att organiskt avfall äntligen nyttjas till biogasproduktion och att fler exempel på solenergianvändning lyfts fram. En uppgift för kommunens energirådgivning är att informera fastighetsägare om den negativa påverkan de idag så populära värmepumparnas har ur klimatsynpunkt. De ökar samhällets elberoende vilket driver upp elpriserna, vilket i sin tur leder till att produktion av smutsig kolkraft blir lönsam.

Som delmål anger man att man ska vara nettoexportör av förnybar el år 2020. Det är en målsättning som vi stödjer, men vill utveckla. Man kan genom utbyggnad av solceller producera ett överskott av el på sommaren, men som fortfarande innebär att man under vintern när elbehoven är större tvingas använda smutsig kol- eller kärnkraftsel. För att ge delmålet en högre kvalitet bör man därför även ange en motsvarande minskning av kärnkrafts- och fossilbaserad el.

1.3 Fossilfri energianvändning

Naturskyddsföreningen driver på riksplanet kravet på att Sveriges utsläpp av växthusgaser ska vara nära noll senast år 2030. Då har man räknat på ett klimatmål på max 1,5°C, och med behovet av att industrialiserade länder (som både historiskt och fortsatt släpper ut mest växthusgaser) snabbt måste minska sina egna utsläpp och samtidigt bidra till att utvecklingsländer kan utvecklas klimatsmart. Vi föreslår därför att Falu kommun antar ett mål om att utsläppen av växthusgaser ska vara nära noll senast år 2030. Oavsett slutmål för utsläpp av växthusgaser föreslår vi att man fastställer ett årligt procentuellt reduktionsmål som säkerställer att slutmålet nås.

Det är mycket väsentligt att fokus ligger på just transportsektorn. Att öka andelen hållbart resande är en viktig nyckel för att frigöra förnybara resurser till andra ändamål inklusive produktion och transport. Vi efterlyser dock skarpare skrivningar om privatbilismen, samt saknar en diskussion om flyget och kommunens ägande i Dala Airport. Menar man allvar med att minska andelen fossila bränslen måste stödet till flyget upphöra.

2. Goda livsmiljöer

Naturskyddsföreningen i Falun tycker att målbeskrivningen i remissversionen är mycket väl formulerad och utgör en bra grund till miljöarbetet. Dock undrar vi vart ambitionen med hyggesfritt skogsbruk i kommunens skogar tog vägen?

Särskilt lovande är inriktningen med samhällsplanering för att minska behovet av resor och annan konsumtion! Detta hoppas vi kommer att genomsyra samhällsplanering i Falu kommun på alla nivåer!

2.1 Sunda närmiljöer

Ett viktigt led i att minska luftföroreningar och buller är att minska bilismen. Vi vill se större bilfria områden, smalare vägar för att sänka farten och stora förbättringar i kollektivtrafik och cykelvägar.

2.2 Hållbara transporter

Miljöprogrammet föreslår bra strategier inom hållbara transporter. Att kommunen lyckas snabbt ställa om transportsektorn är avgörande. Återigen, vi måste minska biltrafiken radikalt!

Här bör dock en given målkonflikt tas upp: tillväxt inom handeln (som erfarenhetsmässigt oftast skett genom etablering av externhandel) kommer rimligen att göra det svårare att nå målet om hållbara transporter. Externa handelscentra ökar lönsamheten i försäljningsledet, genom bl.a. effektivare varustransporter, men ökar det totala transportbehovet och miljöbelastningen för varudistribution i samhället.

2.3 Ökad tillgänglighet till natur- och kulturmiljöer

Naturskyddsföreningen i Falun anser att Miljöprogrammet innehåller många bra strategier för att uppnå ökad tillgänglighet till natur- och kulturmiljöer. Särskilt viktigt är grönområden kring skolor och fritidsgårdar. Vad gäller bevaring, utveckling, information och inspiration kring naturmiljöer vill Naturskyddsföreningen i Falun fortsätta att bidra.

2.4 Kulturvärden

Världsarvet i ett internationellt perspektiv är viktigt. Det finns mycket potential för utveckling av lärdomar från Faluns smutsiga industrihistoria, styrkan i Faluns långvariga kulturella mångfald och i världsarvsandan för en hållbar framtid.

2.5 Ett öppet och levande odlingslandskap

Miljöprogrammet föreslår viktiga steg framåt för ett öppet och levande odlingslandskap! Naturskyddsföreningen i Falun ser gärna att Falu kommun upphandlar ekologiskt mat och foder.

Vi anser dock att formuleringen ”endast vid undantagsfall bebygga jordbruksmark” är för svag. I föreningens remissvar på översiktplanen framhöll vi att skyddet av jordbruksmark *bör ges högre prioritet än vad lagens minikrav anger*, t ex genom att man tar fram en policy för bevarande av jordbruksmark. Detta föreslår vi som strategi även för miljömålsdokumentet.

2.6 Bevara den biologiska mångfalden

Det är en bra början att Falu kommun har ambitionen att långsiktigt skydda minst ett värdefullt naturområde per år men områdenas prioriteringar och areal är mycket viktiga i sammanhanget.

Sveriges åtaganden efter FN-mötet om biologisk mångfald 2010 i Nagoya kommenteras inte alls i miljömålen. Enligt Nagoyaplanen ska minst 17 procent av alla landområden omfattas av områdesskydd eller motsvarande, och utrotningen av arter ska stoppas senast 2020. Vi anser att Falu kommun borde ta ett lokalt ansvar för denna globala överenskommelse, genom en vision om att på sikt skydda minst 17 procent av skogar, myrar och andra naturtyper även i våra kommun.

Naturskyddsföreningen föreslår att en referensgrupp för bevarandet av den biologiska mångfalden skapas och att vi ingår.

2.7 Värdera ekosystemstjänster

Att värdera ekosystemstjänster kan vara komplicerat och omfattande. Risken finns att man utesluter viktiga, ovärderliga eller okända tjänster! Kan man inte respektera vår Jord utan en prislapp? Att kartlägga ekosystemtjänster för att bättre kunna skydda och utveckla dessa ser vi däremot positivt på. Vi föreslår att huvudmålet ändras till "Kartlägga och skydda ekosystemtjänster".

3. Koll på konsumtion och kemiska ämnen

Motiveringen kring målet koll på konsumtion och kemiska ämnen är koncist och träffar verkligen rätt! Naturskyddsföreningen i Falun ställer sig även fullt bakom färdriktningen och möjligheterna att förändra som presenteras i remissversionen.

Inom Naturskyddsföreningen nationellt finns stor kompetens kring miljö- och hälsofarliga kemikalier om Falu kommun söker information eller vägledning. Överlag förordar vi både minskad varukonsumtion och kemikalieanvändning.

Grundläggande för hela miljömålsdokumentet är det nationella så kallade generationsmålet (s. 3): *"Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser."* Idag finns dessvärre inga lättillgängliga metoder för att mäta miljöpåverkan i andra länder. För att över huvud taget kunna veta om utvecklingen i Sverige eller Falun går i rätt eller fel riktning, med hänsyn till generationsmålet, finns ett stort behov av indikator som mäter markanvändning och annan miljö- och hälsopåverkan som vår import ger upphov till. Forskning på området pågår dock (bl.a. genom Natursvårdsverket), och ett bra mål vore därför att Falun kommun till år 2020 - förutsatt att tillräckligt stöd då finns från nationella myndigheter - hade infört konsumtionsbaserade miljöindikatorer som underlag för uppföljning av generationsmålet.

Det är bra att texten nämner betydelsen av cirkulation och förädling av använda produkter och material (s. 12). Ett viktigt steg mot en cirkulär ekonomi vore att förändra det sätt vi betalar för varorna. Istället för att ett företag säljer sin produkt till konsumenten skulle företaget hyra ut den. Konsumenten skulle då köpa en tjänst, t.ex. möjligheten att använda en modern diskmaskin, dator, mobiltelefon, bil eller kostym. Till ett kontor skulle man inte längre köpa nya kontorsmöbler utan "en fungerande och kreativ kontorsmiljö". Ansvar för produkterna – oavsett om det gäller hushållsmaskiner, elektronik, fordon eller textilier – skulle vila på producenten. Detta skulle leda till ett ökat fokus på att göra produkter med lång hållbarhet, och de skulle i högre utsträckning designas så att de gick att plocka isär för att återanvändas eller återvinnas.

Kommunen borde utreda möjligheten att mer tydligt stödja en omställning till en cirkulär ekonomi. En av strategierna för avfall (3.5) är konkret och pekar i rätt riktning: "utveckla mötesplatser för konsumenter och redan använda produkter". Men kan kommunen bidra på något mer genomgripande sätt? Att i sin upphandling konsekvent efterfråga produkter som hyrs ut istället för att köpa dem? Vi har dessvärre inga bra svar. De flesta verktyg som skulle kunna styra i riktning mot en mer cirkulär ekonomi ligger på nationell nivå, som grön skatteväxling, att införa skatt på vissa jungfruliga råvaror eller att ta bort moms på varor som återvunnits eller återanvänds.

3.1 Koll på konsumtion av varor

Det är ett berömvärt att Falu kommun sätter målet på ekologiska inköp till 40 %. Är delmålet satt för år 2020? Att överträffa målet med god marginal skulle vara värt ännu mer beröm! Några kommuner i Sverige har redan idag över 40 % ekologisk upphandling (Lund och Södertälje). Bland

de mest ambitiösa målen har Uppsala, som siktar på 100 % ekologisk mat i skolorna till år 2023. Vi önskar även målsättningar riktade till upphandling och inköp av andra varor såsom ekologiska textilier och giftfria leksaker.

3.2 Hållbart företagande

Det är bra att den offentliga sektorn har ambitionen att visa vägen. Vi föreslår att kommunen jobbar för att ge förutsättningar för samtliga Falu kommuns skolor att uppnå Skolverkets utmärkelse ”Skola för hållbar utveckling” och Håll Sverige Rents ”Grön flagg”.

3.3 Koll på förorenade områden

Vi ska inte ta det för givet att inga nya områden förorenas. Här krävs också ett aktivt förebyggande arbete!

3.4 God vattenkvalitet

Falu kommun bör uppmuntra och stödja pilotprojekt som testar nya och alternativa vattenreningsmetoder som även tar vara på näringsämnen.

Vi efterlyser en omställning på avloppsområdet där kommunen kan gå före i sina egna fastigheter. Toalettavfallet bör separeras från övrigt avloppsvatten, för att minska belastningen på reningsverken och ta till vara på kväve och fosfor. Ambitionen borde vara att på sikt införa ett kommunalt system för omhändertagande (motsvarande slamtömning) av urin och fekalier från separerande toaletter.

3.5 Avfall, vara eller icke vara?

I miljöprogrammet kan det vara pedagogiskt att ordna strategierna efter principerna minska, återanvända, återvinna och slutligen ta tillvara energin. Här kan den offentliga sektorn igen arbeta hårdare för att förekomma som gott exempel. Fullständig källsortering ska vara en självklarhet på alla skolor, fritidsgårdar, kontor, och så vidare!

Miljöprogrammet och andra styrdokument

Remissversionen är lättillgänglig, kartan över styrdokument hjälpsam och de förklaringar och sammanfattningar som finns är värdefulla. Finns allt på kommunens hemsida? Finns pappersversioner att läsa på biblioteket?

Eftersom Naturskyddsföreningen har varit mycket aktiv i debatten kring den nya Översiktsplanen för Falun och Borlänge känner vi att det föreslagna Miljöprogrammet vågar gå betydligt längre fram inom miljöomställningen. Därmed blir vi fundersamma: vilket dokument väger tyngst? Hur kommer målkonflikter att hanteras?

Genomförande

Hur ska man kunna se vilka som är ansvariga för att målen når ända ut? För att miljöprogrammet ska lyckas menar Naturskyddsföreningen att en mycket öppen, transparent och demokratisk organisation och ledning av arbetet krävs. För att ge större demokratisk tyngd åt processen i alla steg vill vi se öppna rådslag där berörda kan informeras, komma till tals och påverka. Vi menar att kommunen behöver vara mer framåt och utåt om programmet ska lyckas beröra alla aktörer.

Framförallt ser vi ett stort behov av gedigen uppföljning. Att ställa upp ambitiösa mål är bra men inte speciellt svårt. För att uppnå dessa krävs regelbunden uppföljning, minst en gång per år. Varje budget borde specificera hur den kommer att påverka måluppfyllelse. Större investeringar borde analyseras utifrån vilka av kommunens alla styrdokument de gynnar och missgynnar för att

uppdaga målkonflikter. Vi tror att sådan planering och synkronisering behövs för att uppnå ett hållbart samhälle.

Arbete pågår

Naturskyddsföreningen arbetar aktivt på miljöområdet här i Falun. De senaste åren har vi bland annat ordnat årliga klädbytdagar, startat natursnoksverksamhet för barnfamiljer, försökt lyfta debatten om en radikalare Översiktsplan, uppmärksammat cykling som hållbar transportsätt vid flera evenemang, hållit i en studiecirkel om stadsodling på medborgarplatsen, haft en skogsmanifestation på Stora torget, vårdat Göras Kalles Lind i Sågsbo, lett naturvandringar runt om i kommunen och tagit hit ett tiotal föreläsare inom miljöområdet.

Vi anser att Miljöprogrammet 2020 kan vara en reell lyft för omställningsarbetet om Falu kommun verkligen satsar för att uppnå alla de mål som sätts upp. För att nå ditt behövs öppna demokratiska forum, väl utvecklade delmål, noggrann uppföljningsarbete och mod att gå före.

När saker och ting väl börja rulla kan det gå fort sedan. Därför - även om vi anser att ambitionerna borde gå ännu längre för att samhället ska ställa om i tid och undvika de värsta miljöscenarierna - ser Naturskyddsföreningen i Falun positivt på riktningen som stakas ut i remissversionen. Fram till 2020 kommer att vi att bidra så gott vi kan för en mer hållbar framtid!

Naturskyddsföreningen i Falun

Anton Grenholm (ordf.)

Gordon Eadie

Patric Engfeldt

070-251 40 54

anton.grenholm@gmail.com